

EURÓPSKA ÚNIA BOJUJE PROTI DEZINFORMÁCIÁM

Mgr. Martina Trégerová, Mgr. Dominika Bačová, PhD.

Jeden z veľkých rozdielov medzi svetom, ktorý žijeme teraz a ktorý poznali naši rodičia, je dostupnosť informácií. Každý deň sme vystavení klamlivým, manipulatívnym a zavádzajúcim informáciám, ktoré od pandémie covidu nabrali nebezpečný rozmer. Najčastejšie sa s nimi stretávame na sociálnych sieťach. Európska únia, ktorej snahou je, aby ľudia mali prístup k pravdivým informáciám, vyzvala internetové platformy Facebook, Twitter, Google, TikTok a i. na zefektívnenie boja proti hromadnému šíreniu dezinformácií. Európska komisia vypracovala v roku 2018 veľmi cenný nástroj, prvý svojho druhu na svete, **Kódex postupov EÚ proti šíreniu dezinformácií**, ktorého znenie aktualizovala v roku 2021. Ide o dokument, ktorý zaručil, že mnohé online platformy prijali dobrovoľné samoregulačné normy v boji s dezinformáciami.

Základom správneho prístupu v oblasti boja s dezinformáciami a falošnými správami je ujasnenie si jednotnej terminológie.

Rozdiely medzi jednotlivými termínmi:

- **falošná správa** – informácia, ktorá zámerne napodobňuje formát spravodajstva alebo iného produktu žurnalistiky. Tvorcovia falošných správ úmyselne alebo neúmyselne zavádzajú publikum a navyše ich šírením skresľujú realitu;

- **dezinformácia** – akákoľvek forma nepravdivej informácie. Jej cieľom je oklamať, poškodiť povesť alebo reputáciu, či inak ublížiť objektívnemu obrazu určitej skutočnosti. Dezinformácia sa využíva zámerne a je ľahko zneužiteľná. Môže ísť o zmanipulovanú informáciu v podobe textu, obrazu, videa, grafiky alebo zvuku;

- **hoax** – virálne rozšírená poplašná správa, ktorá je podmnožinou dezinformácie. Je trestnoprávne postihnutelná a nemusí sa zakladať na realite;

- **propaganda** – informácia, idea, názor alebo vizuálny materiál, ktorý je vytvorený s cieľom ďalšej distribúcie. Uvádza zväčša iba jednu časť argumentu a cielene ovplyvňuje názory ľudí;

- **misinformácia** – šíriteľ informácie je úprimne presvedčený o jej pravdivosti, ale nemá v úmysle ňou škodiť.

Dezinformácia - ako ju môžeme rozoznať?

Pri dezinformáciách, najmä v médiách a na sociálnych sieťach, treba sledovať viaceré znaky. Informácie často šíria nedôveryhodné zdroje, chýba im meno autora a obsahujú veľké množstvo číselných údajov, ktoré už na prvý pohľad pôsobia prehnane. Používajú sa ilustrácie či voľne dostupné fotografie z

internetu, silno útočiacie na vnemy čitateľa. Často ide o účelovo použité neaktuálne fotografie staré niekoľko mesiacov, ba až rokov.

Ako reagovať na dezinformácie?

V rámci kritického myslenia by si mal každý čitateľ:

- *overiť obsah* – sú fakty a údaje presné? Je článok zaujatý? Je to objektívna správa alebo niečí názor?
- *overiť kanál* – poznáte ho? Vyzerá URL adresa zvláštne? Pozrieť si na stránke záložku *O nás* a zistiť, kto za ňou stojí, kto ju financuje... Čo hovoria iné dôveryhodné mediálne zdroje?
- *overiť autora* – existuje táto osoba? Ak nie je jasné, kto je autor, bude aj zvyšok pravdepodobne falošný. Uznávaný novinár má svoju činnosť vždy uvedenú;
- *overiť zdroje* – dokladá autor svoje tvrdenia zdrojmi? Sú zdroje spoľahlivé (napríklad renomované a uznávané médiá, známi odborníci v danej oblasti)? Sú citovaní odborníci skutoční špecialisti? Ak sa v príbehu uvádzajú nejednoznačné zdroje, alebo sa v ňom neuvádzajú žiadne zdroje („hovori sa“), môžu byť tvrdenia v článku klamlivé.

Aktívne slovenské projekty v boji proti dezinformáciám

Aj mnohé slovenské organizácie bojujú proti šíreniu dezinformácií overovaním si správ a faktov na internete a šírením ich výsledkov. Patria sem: web **Konšpiratori.sk** → verejná databáza webových stránok s neserióznym, klamlivým, podvodným, konšpiračným alebo propagandistickým obsahom; prvý Facebook Messenger Bot **Checkbot** → automatizovaný program, ktorý pomáha odhaliť falošné správy; analytický nástroj **Bibec.online** → umožňuje sledovať a analyzovať slovenské, české, ale aj iné dezinfo stránky na Facebooku; aplikácia **Bullshit detektor** → Chrome plugin, ktorý používateľa informuje o problematike webu, na ktorom sa ocitne; projekt **ObčianskeVzdelávanie.sk** → poskytuje vzdelávacie programy pre mladých ľudí a lektorov.

Jedna z hlavných výziev výchovy a vzdelávania je naučiť mladých ľudí zorientovať sa v nástrahách informačného sveta. Informačné centrum Europe Direct UMB v Banskej Bystrici v spolupráci s Európskym dokumentačným centrom UK UMB sa aktívne zapojili do boja s dezinformáciami realizovaním prednášok pre základné a stredné školy zameraných na rozlišovanie pravdivých a nepravdivých informácií.

Použité zdroje:

- [1] Falošné správy a dezinformácie: Terminológia, nástroje a výzvy. EURACTIV [online]. Európa, 1999-2022, 22.11.2019 [cit. 2022-06-13]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/digitalizacia/news/falosne-spravy-a-dezinformacie-terminologia-nastroje-a-vyzvy/>
- [2] Code of Practice on Disinformation. European Commission [online]. Brussels: European Commission, 1995-2022 [cit. 2022-06-03]. Dostupné na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>
- [3] Experti: Bojovať proti dezinformáciám je ako odmietať chrípku, sústreďme sa na spoločenské „zdravie“. EURACTIV [online]. Európa s.r.o., 1999-2022, 19.11.2019 [cit. 2022-06-09]. Dostupné na: <https://euractiv.sk/section/digitalizacia/news/experti-bojovat-proti-dezinformaciam-je-ako-odmietat-chripku-sustredme-sa-na-spolocenske-zdravie/>
- [4] Odhaľ a poraz dezinformácie. Európska komisia [online]. Brusel: Európska komisia, 1995-2022 [cit. 2022-06-13]. Dostupné na: https://learning-corner.learning.europa.eu/learning-corner/learning-materials/spot-and-fight-disinformation_sk
- Konšpiratori.sk <https://konspiratori.sk/>
 Checkbot <https://www.checkbot.sk/>
 Bibec.online <https://bibec.online/login/>
 Bullshit detektor <https://chrome.google.com/webstore/detail/bullshit-detektor/klkmmdbodlpmaahfggnjfmiookmloe?hl=sk>
 ObčianskeVzdelávanie.sk <https://www.obcianskevzdelavanie.sk/>